

INTRODUCCIÓ

Un perquè i un com

*L'acció sense reflexió no té sentit,
i la reflexió sense l'acció és estèril*
José Bové

- **Un perquè**

Després de molts anys treballant en la professió teatral des de diferents àmbits que m'han portat a contemplar aspectes molt diversos d'aquest sector de la cultura , estimulat per un sentit crític i mitjançant una actitud de curiositat investigadora, vaig encetar l'aventura d'endinsar-me en un territori poc explorat, per no dir gens, amb unes fronteres molt permeables i una clara vocació d' interdisciplinarietat, que permetés efectuar lectures transversals i proporcionés una mirada diferent sobre el fenomen teatral en el sentit social i polític, que indiscutiblement posseeix.

La meva doble formació professional (llicenciat en dret i director teatral) m'ha permès recórrer aquest camí de forma paral·lela, de la mà dels coneixements teatrals i dels coneixements jurídics, i efectuar una observació d'un temps i d'una activitat, des d'un punt de vista diferent, no sé si millor, però si inusual, amb l'única pretensió que resulti útil.

Molts anys d'acció directa en la meva feina, molt de temps a la "trinxera", han generat en mi la necessitat d'aturar-me, encara que hagi estat de manera intercalada, en els cinc anys llargs que he emprat per aquest treball. Aquesta necessitat m'ha empès a territoris de reflexió, i per tant, a un important exercici de perspectiva que voldria profitós, i que tan sols pel fet d' haver-lo realitzat, m'ha donat de per si una nova dimensió de les coses.

He intentat combinar acció i reflexió, perquè la meva feina no perdi el sentit, ni el meu esforç resulti estèril.

En el nostre país, l'activitat cultural en general, i la teatral en particular, sempre s'han mogut per territoris poc estructurats i en circumstàncies poc o mal

organitzades. Per tant, una reflexió sobre aquesta realitat s'esdevenia necessària.

La finalitat d'aquest treball, és plantejar si la transformació de l'activitat teatral a Barcelona, entre el 1979 i el 1999, ha estat en funció d'una planificació estructurada, o bé si s'ha recolzat en la dinàmica dels fets consumats, reordenats posteriorment per voluntats polítiques i necessitats estructurals del propi sector. Així doncs, la reflexió ha de trobar respostes a partir de l'observació del període establert, però també dels períodes anteriors que van servir de base a la situació estudiada.

Així, el treball investiga com s'organitza i en què es fonamenta el fet teatral a Barcelona entre el 1979 i el 1999, sota quins paràmetres i amb quines perspectives de futur, en definitiva, amb quina planificació.

Per poder estudiar aquest fet de manera sistemàtica i rigorosa, calia situar-lo en un espai i un temps determinats, per tal d'analitzar-ne seguidament les circumstàncies.

L'espai territorial escollit ha estat la ciutat de Barcelona, en una clara aposta municipalista, i des d'una nova perspectiva europeista, que defensa una Europa de les ciutats a la recerca d'una identitat municipal, per valorar en primera instància que l'organització administrativa en forma de ciutat és la fórmula més propera de servei als administrats, i per tant, el nucli d'intervenció més immediat en qualsevol proposta de caràcter cultural.

El fenomen de la transició de societats industrials a postindustrials ha estat assumit per les administracions locals, responent amb accions de caire cultural com a factor de cohesió. De fa molt, les ciutats han estat centres per a tots els artistes locals i han afavorit les oportunitats culturals i les llibertats.

Barcelona no ha estat mai capital d'un estat modern, la ciutat s'ha fet a partir de la voluntat dels ciutadans i ha tingut una relació còmoda amb els moviments culturals, que han apostat per la transformació del món de la civilitat. Ha estat una ciutat amb un alt nivell d'integració, amb una forta tradició de ciutat articulada i amb un gran dinamisme creatiu. De vegades esquerpa amb els seus propis fills i una mica esnob amb tot allò que procedeix d'altres indrets. Tal vegada, la identitat de Barcelona s'ha fet a partir del seu caràcter de ciutat oberta a la invenció, a la convivència, a la creativitat i a la llibertat.

La mirada transversal de la que he fet esment anteriorment, també ha estat aplicada en el sentit territorial, atès que en l'activitat teatral no es pot observar

una realitat concreta a partir de fronteres tancades en si mateixes, degut a la influència moltes vegades determinant de les circumstàncies externes i, sobretot, al marc normatiu i a l'àmbit de decisió política.

La matèria central d'aquesta investigació, el fet teatral, ha estat plantejat com a fenomen socio-polític. Així, l'anàlisi no entra en cap moment en l'aspecte creatiu o artístic i sí, en canvi, en l'aspecte organitzatiu.

En aquest punt, es parteix de la consideració que feia Jean Vilar, quan observava que el teatre no és només un fenomen artístic, sinó que és també un fenomen social i polític. És per això que es pot situar com a subjecte actiu, en el cas d'una acció social a partir dels estaments professionals, o com a subjecte passiu d'una planificació, en el cas de l'acció pública. El fet teatral en aquesta dimensió constitueix doncs la motivació de l'estudi i l'objectiu del treball.

També cal tenir en compte que el teatre, és a més a més, un producte. I fins aquest moment s'ha intervingut molt poc en el teatre com a producte cultural. Un fals pudor d'utilitzar termes que semblen agressius per als processos creatius ha dificultat el desenvolupament normal del concepte de teatre com a producte. En aquest treball resulta imprescindible la consideració de referència, perquè altrament qualsevol conclusió seria inviable en partir de falsos postulats.

El teatre com a producte se situa en un mercat de lliure competència, al marge de si la seva procedència és a partir de la iniciativa privada o de la pública, i això fa que es regeixi per les lleis de la oferta i la demanda, com qualsevol altra empresa i, per tant, que depengui dels mateixos paràmetres.

El criteri per escollir el període 1979-1999 respon a l'oportunitat immillorable que ens oferia, per observar l'evolució del fet teatral, la ràpida transformació de la societat, produïda pels esdeveniments polítics i socials, i valorar la seva possible correspondència amb l'evolució cultural d'un territori, subjecte a canvis fonamentals en la seva estructura organitzativa i en les formes de convidaure i treballar.

Un passat intens en vivències i propostes, que sota el moviment del Teatre Independent forjava les bases d'un present esperançador, amb la mirada posada a Europa. Una etapa rica en esdeveniments i d'un dinamisme de vegades atabalat, i amb uns temps que semblaven voler recuperar espais perduts en el regim polític anterior.

Aquestes característiques fan, sens dubte, que el període escollit ofereixi un ampli camp de recerca, ric en continguts, i variat en les seves profundes transformacions.

- **Un com**
Estructura i metodologia

Estructura

La present Introducció pretén situar al lector d'aquesta investigació en els seus motius, continguts i objectius tot intentant explicar l'estructura i la metodologia emprada. Els continguts s'han situat a partir de quatre grans blocs, en els que d'una banda se situa la matèria objecte de l'estudi des de la perspectiva dels elements objectius que incideixen en la seva transformació i evolució i, de l'altra, el desenvolupament dels fets de forma cronològica, parant una atenció especial a aquelles que, a criteri de l'autor, incideixen més clarament en el procés de transformació.

Així, en un primer bloc, es fa una mirada als termes que s'inclouen com a nucli de la investigació per determinar en quin sentit es contemplen en el decurs del treball. S'estableixen els paràmetres d'ús del terme **Planificació** i el valor que se li atorga, així com també s'identifiquen en quines de les seves múltiples accepcions incidim quan parlem de **Teatre**, i quin aspecte del concepte territorial valorem quan parlem de **Barcelona**.

Un segon bloc, fa un recorregut per les diverses formes de l'acció administrativa que influeixen decididament en els processos de transformació de qualsevol activitat, però centrat en el fet cultural i més concretament en el teatral. El paper de l'administració pública en l'activitat teatral pel que fa a les seves competències, la importància i l'anàlisi de les polítiques culturals, que contemplen o ometen, i un estudi sobre les diverses polítiques concretes que han estat responsabilitat de les administracions pel que fa a l'àmbit escènic.

El tercer bloc situa l'activitat cultural i, per tant, la teatral en l'àmbit de la Constitució Espanyola, que implica un model determinat d'Estat, i en conseqüència dins el marc normatiu que l'afecta com a producte subjecte de l'activitat econòmica. Per això es fa un extens recorregut per la normativa que determina els camins d'actuació que permeten transitar el fet teatral en el seu aspecte productiu, tenint en compte les profundes transformacions que s'han produït amb la democràcia i l'ingrés a la Comunitat Europea.

Aquests primers blocs, determinen el marc del període estudiat i mostren la influència determinant que han exercit en el desenvolupament dels fets, donat

que la voluntat política en el sistema democràtic es tradueix en una realitat normativa que situa clarament els models escollits, i regula els espais de trànsit de totes les activitats econòmiques i socials de les que el teatre no se'n pot sostreure.

Finalment, el quart bloc, dividit alhora en quatre apartats, comença per endinsar-se en els períodes 1955-1974, que correspon al moviment del Teatre Independent, i en el 1975-1978, que anomenarem predemocràtic, previs al que motiva aquest treball, per considerar-los d'una importància capdal en els processos de transformació anteriors, que ens condueixen a l'inici d'un recorregut pels esdeveniments del període escollit de forma cronològica i dividit en dues dècades. Aquells esdeveniments que es consideren rellevants s'estudien específicament per determinar-ne la seva incidència en el procés, i per comprendre les accions de planificació o les intervencions de les administracions o de les forces del sector en aquest terreny.

Metodologia

Podríem considerar que la present investigació, té un caràcter interdisciplinari i un doble nivell que inclou, d'una banda, un aspecte descriptiu, explicant com és i com es manifesta el fenomen estudiat, en el decurs d'un període i en un marc d'activitat concreta mitjançant l'observació, i de l'altra, explicatiu cercant les raons i les causes que provoquen el fenomen mitjançant l'estudi dels elements que permeten argumentar conclusions.

Un cop formulada aquesta doble vessant, la naturalesa de la investigació s'ha fonamentat en els següents models generals :

- **ANALÍTIC:**

Des de l'Antiguitat fins a un a gran part de l'Edat Moderna s'entenia el terme "anàlisi" com una accepció matemàtica, que evidentment no és la que interessa per aquesta investigació. En el present cas, el terme "anàlisi" s'utilitza en el sentit ampli, com a procediment d'investigació, que consisteix en dividir un tot en les parts que el constitueixen, i en el sentit Kantian quan anomena "judicis explicatius" als analítics, considerant que un judici analític no afegeix res al subjecte simplement l'analitza en els conceptes que el constitueixen.

S'ha treballat intentant separar els conceptes bàsics dels secundaris cercant els principis, les relacions i les dependències que existeixen en la totalitat del fet investigat.

La planificació es descomposa, transitant del seu concepte general com a fenomen social i organitzatiu de la societat, al apartat de planificació cultural per entrar en el subapartat que el teatre ocupa en l'àmbit cultural.

Com ja s'ha referit anteriorment, el fet teatral s'investiga des de un aspecte del seu tot, ja que tant sols s'analitza com a fenomen socio-polític i per tant s'observa al descompondre's i treballar en una de les seves parts.

Finalment en el recorregut per l'etapa històrica investigada es parteix d'una observació historiogràfica per, mitjançant la seva descomposició, entrar en els apartats dels moments i dels fets que ens condueixen a les parts que conformen l'estructura del fet investigat : *La Planificació Teatral a Barcelona 1979-1999*

- **INDUCTIU**

A partir de la concepció aristotèlica per designar un cert procés de raonament, es situa la inducció com el mètode on el pensament va de lo particular a lo universal o de lo menys universal a lo més universal.

Així doncs s'ha convingut que en termes generals el mètode inductiu es aquell que situa el procés investigador partint de casos particulars per arribar a conclusions generals.

L'interès d'utilització d'aquest mètode per a desenvolupar aquesta investigació s'ha centrat, en la necessitat de situar els resultats de l'anàlisi efectuat de les parts en que prèviament descomponem el treball, per reconduir-les cap a lo general, es a dir, un procés de recerca de conclusions, després de observar les parts, per donar resposta al conjunt, a lo general. Podríem concloure que és un mètode complementari però no per això menys necessari.

Només després del procés d'anàlisi de les polítiques culturals de cada una de les administracions podem analitzar les polítiques generals del país i les seves conseqüències. De la mateixa manera que tant sols després d'analitzar els marcs normatius específics, podem determinar les conseqüències de la seva aplicació en l'àmbit general i deduir-ne les seves intencionalitats.

L'aplicació d'aquesta mètodes generals s'ha fet seguint el següent itinerari investigador:

Observació de les condicions objectives, consistent en fer un seguiment, mitjançant la recerca, de l'evolució política pel que fa a l'activitat cultural, i de la del marc jurídic com a expressió o omissió de voluntat política i com a norma reguladora de l'activitat teatral. S'observen les característiques de les polítiques culturals i del marc jurídic mitjançant una descomposició de les parts que integren la seva estructura.

Descripció del desenvolupament dels fets, consistent en la descripció i el desenvolupament dels fets mitjançant la recerca documental i bibliogràfica, per seleccionar aquelles accions o descobrir les omissions que incideixen de manera més decidida en la planificació teatral del període investigat.

Descomposició del fenomen, a partir de l'observació del material investigat, i després de l'anàlisi dels seus resultats, es realitza un procés de descomposició del fenomen estudiat que permet una visió de les parts que donen consistència a la globalitat a la que hi retornem reconstruint el procés amb les peces analitzades que ens proporcionen la capacitat d'abordar el següent pas.

Examen crític, al que s'hi arriba, en forma de conclusions, mitjançant la reestructuració del procés investigador i els seu resultats en un tot, en forma condensada, mitjançant un procés progressiu i sistemàtic que ens situa en un exercici de síntesi, imprescindible com complement al procés analític que emprem. Es considera que sense l'anàlisi el coneixement es fa confús i superficial, i sense la síntesi resulta incomplet.

Pel que respecta als modes de fer o realitzar la investigació s'ha optat per fonamentar-la en la investigació bibliogràfica i documental partint de cinc fonts d'informació:

- Hemeroteca.

Consulta de publicacions periòdiques, especialitzades i de caràcter general, que apleguen l'espai de temps estudiat. Entre les especialitzades s'han consultat: "El Público" Edició *Centro de Documentación Teatral*, "ADE Teatro" Edició *Asociación de Directores de Escena de España*, "Escena" Edició *Fundació Escena de Barcelona*, "Quaderns de l'Institut del Teatre" Edició *Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona*, "Primer acto" Edició *José Monleón i Roberto Fuentes*, "Pipirijaina", "Yorik", "Trans Européennes" Edició *Diffusion de Transeuropéennes IETM*, "Karis Interarts" Edició *Fundació Interarts*, "Entreacte" Edició *Associació d'Actors i Directors Professionals de Catalunya*. Les publicacions periòdiques consultades fonamentalment han estat: "El País" Edita PRISA "La Vanguardia" Edita La Vanguardia Ediciones S.L.

Concretament, "La Vanguardia" ha estat la publicació escollida per fer un buidat de la Secció d'Espectacles entre els anys 1975 i 1999, la qual cosa ens permet tenir un fil conductor de l'itinerari d'observació del període, i extreure aquelles insercions que revelin informació aclaridora sobre el nucli del contingut de l'estudi. L'elecció d'aquesta publicació no ha estat per les tendències en els continguts informatius, sinó per ser l'única present al carrer en la totalitat del període estudiat.

- Bibliografia

Un total de 207 títols, degudament ressenyats a l'annex "**Índex, Fonts i Documents**", dividits en diversos aspectes dels àmbits que aplega la investigació (història, política, gestió cultural, gestió d'empresa, tècnics i jurídics), faciliten informació sobre el moment i les matèries estudiades, i permeten fonts de reflexió sobre les diverses visions dels aspectes a tractar.

- Guies i memòries

Un total de 48 publicacions en forma de guia o memòria que, editades per estaments públics o per publicacions especialitzades, com a resums sumaris o memòries anuals, permeten mirades globals i resumides que faciliten dades de moments puntuals de l'estudi. També estan degudament ressenyades en l'annex "**Índex, Fonts i Documents**".

- Historiografia

Seguiment cronològic dels esdeveniments històrics de tipus social, polític, econòmic i cultural de caràcter més rellevant en el període comprès entre 1955 i 1999. Aquest seguiment ens situa, en cada moment de l'estudi, en el context real de l'entorn observat i ens explica el marc de procedència amb la visió de dues dècades anteriors, fent palesa la important transformació del fet estudiat i els seus motius.

Documentació

Una base de dades conformada per 396 registres, que conté el fons documental, ordenat i sistematitzat en el decurs d'aquest treball pel propi autor, i que es constitueix com a part important de les fonts així com a informació de primera mà, que no ha rebut tractament informatiu i, per tant, no subjecte a cap apriorisme interpretatiu. Aquest material degudament ressenyat i adjuntat en l'annex "**Índex, Fonts i Documents**".

- Conclusions

Es redacta un document amb caràcter de conclusions, a partir de paràmetres que ens marquen els estudis fets , procedents de l'observació de les condicions objectives i relatius al desenvolupament dels esdeveniments produïts en el període investigat. Igualment, s'estableix una confrontació causa-efecte en l'àmbit de la planificació cultural per tal de poder determinar la veritable incidència del resultat en el desenvolupament del teatre a la ciutat de Barcelona entre el 1979 i el 1999.